

Н. Н. Британська,
к. е. н., доцент кафедри фінансів ПВНЗ "Вінницький фінансово-економічний університет"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1720-4558>
Д. В. Спірюхов,
аспірант, ПВНЗ "Вінницький фінансово-економічний університет"
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7646-0918>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.15.208

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

N. Brytanska,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance,
Vinnytsia Financial and Economic University (Private Institution of Higher Education)
D. Spiryuhov,
Postgraduate Student, Vinnytsia Financial and Economic University (Private Institution of Higher Education)

ASSESSMENT OF THE CURRENT STATE OF FINANCIAL SUPPORT FOR MUNICIPAL ENTERPRISES IN UKRAINE

У статті здійснено комплексну оцінку сучасного стану фінансового забезпечення комунальних підприємств в Україні з урахуванням викликів воєнного часу та економічної кризи. Висвітлено структуру джерел фінансування КП, проаналізовано динаміку доходів і витрат, рівень прибутковості, а також ключові проблеми, зокрема недостатність бюджетного фінансування, зношеність інфраструктури, низьку платоспроможність населення та корупційні ризики. Обґрунтовано необхідність реформування системи тарифоутворення, стимулювання самофінансування та запровадження механізмів публічного контролю. Наведено практичні пропозиції щодо підвищення фінансової стійкості КП та зниження їхньої залежності від бюджетних дотацій. Особливу увагу приділено адаптивним механізмам управління в умовах обмеженого фінансування та високих соціальних очікувань. Запропоновані заходи спрямовані на формування ефективної та прозорої моделі функціонування комунального сектору на місцевому рівні.

The article presents a comprehensive analysis of the current state of financial support for municipal enterprises (MEs) in Ukraine in the context of martial law and prolonged economic crisis. The study outlines the structure of funding sources for MEs, examines the dynamics of revenues and expenditures, and evaluates profitability trends based on recent empirical data. Special attention is paid to the key challenges affecting the financial sustainability of MEs, including insufficient budget funding, significant depreciation of infrastructure, low household solvency, and high corruption risks. The article emphasizes that the existing model of public financial support is imbalanced and fosters long-term dependency, undermining investment activity and service quality.

A separate section is devoted to assessing the impact of war-related fiscal constraints and macroeconomic turbulence on the liquidity and operational capacity of MEs. The authors substantiate the need for strategic reforms, including the optimization of budget support mechanisms, the stimulation of self-financing practices, and the development of a transparent and economically justified tariff system. It is argued that increasing the share of own-source revenues, expanding the portfolio of paid services, and introducing mechanisms of public oversight are critical for improving the efficiency and accountability of municipal enterprises. The article provides a set of practical proposals aimed at balancing social obligations with financial viability under crisis conditions. The results of this research may serve as a methodological basis for developing and adjusting local financial policies and regulatory frameworks in the municipal sector of Ukraine.

Furthermore, the article highlights the necessity of adapting financial models to unstable external environments through risk-sensitive budgeting and multi-source financing strategies. Emphasis is placed on the importance of institutional capacity-building at the local level to ensure sound financial management of MEs. The study identifies the lack of digital transparency and ineffective public procurement as aggravating factors that weaken fiscal discipline. In the long term, a transition to performance-based financing is recommended as a sustainable alternative to politically driven subsidies. The findings contribute to the broader discourse on resilience and decentralization in public service delivery under exceptional national conditions.

Ключові слова: комунальні підприємства, фінансове забезпечення, місцеві бюджети, дотації, власні доходи, тарифоутворення, інфраструктура, публічний контроль, фінансова стійкість.

Key words: municipal enterprises, financial support, local budgets, subsidies, own-source revenues, tariff policy, infrastructure, public oversight, financial sustainability.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Фінансове забезпечення комунальних підприємств в умовах трансформаційної економіки, воєнного стану та децентралізації постає як ключовий чинник стабільності системи життєзабезпечення територіальних громад. Недостатність ресурсної бази, нерівномірність джерел фінансування та відсутність стимулів до самофінансування створюють системну загрозу якості й безперервності надання комунальних послуг. Вирішення цієї проблеми має як наукове значення для формування ефективної моделі муніципального управління, так і практичну цінність для забезпечення фінансової стійкості місцевого господарства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика фінансового забезпечення комунальних підприємств розглядається з позицій правового статусу публічних суб'єктів Москаленко [1], управлінських підходів до розвитку КП Лебідь, Балан [2] та джерел фінансування й бюджетної підтримки Кужелєв [3], Мельник, Боярко [6], Козинець, Попова [9]. Питання оцінки фінансового стану та рентабельності підприємств висвітлено у роботах Андренка, Мордовцева [4] та аналітичних звітах обласних рад [5]. Вплив макроекономічної нестабільності і воєнного стану на фінансову стійкість КП розкрито в дослідженнях Жу-

равка [8]. Додаткову увагу приділено платоспроможності населення та структурним ризикам галузі ЖКГ Фселіванова, Левінська [10]. Водночас недостатньо дослідженими залишаються інструменти адаптації КП до кризових умов і моделі інтеграції самофінансування в бюджетну політику.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є всебічне дослідження сучасного стану фінансового забезпечення комунальних підприємств в Україні в умовах економічної та воєнної нестабільності. Завдання полягає в аналізі структури джерел фінансування, динаміки доходів і витрат, а також основних проблем, що впливають на фінансову стійкість КП. Особлива увага приділяється обґрунтуванню напрямів удосконалення механізмів фінансування з урахуванням принципів ефективності, прозорості та самодостатності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Комунальне підприємство являє собою складний господарський суб'єкт, який діє на ринкових засадах, водночас виконує суспільно значимі функції. Ефективна діяльність можлива лише за умови поєднання інструментів ринкового управління, державного стимулювання і прозорого фінансового контролю. Будь-яке виключення одного з цих компонентів призводить до фінансової нестійкості й зниження ефективності надання послуг.

Комунальне підприємство (далі КП) — це юридична особа публічного права, утворена органом місцевого самоврядування на базі комунальної власності, яка здійснює господарську діяльність, спрямовану на задоволення суспільних потреб громади, при цьому поєднуючи соціальну функцію з економічною самодостатністю [1, с. 56]. КП не фінансується напямую з бюджету, але має право формувати доходи через надання послуг, здійснення господарських операцій та розпоряджатися отриманим прибутком.

Наукові підходи підтверджують, що КП оформляються як елементи складної системи місцевої економіки. КП мають специфічну модель управління, основу на балансі між державною підтримкою та самофінансуванням; такий підхід дозволяє забезпечити їхню фінансову стійкість та адаптивність до нових викликів муніципальної сфери [2].

У контексті нестабільності податкових надходжень та зростання потреб громад у комунальних послугах актуальним стає чітке визначення моделей фінансування комунальних підприємств із застосуванням різних поєднань ресурсних джерел.

Фінансування КП охоплює три основні моделі: державне, місцеве та змішане. Державне фінансування реалізується через вертикальні трансфери із центрального бюджету у вигляді субвенцій або дотацій і призначене для забезпечення соціальної ролі КП, особливо у стратегічно важливих сферах, таких як, водопостачання, теплоенергетика. Місцеве фінансування формується за рахунок місцевих бюджетів і власних надходжень територіальних громад, а саме податків і зборів, частка яких залишається на місцях. Змішана модель включає і державні, і місцеві механізми, а також власноруч сформовані кошти підприємства: плата за послуги, комерційна діяльність [3, с.260].

Аналіз показав, що під час воєнного стану обсяги податкових надходжень зменшились, внаслідок чого фінансова база КП тяжіє до збільшення частки власних надходжень, що підвищує вимоги до комерційної діяльності КП та здатності адаптуватися до ризиків [3, с. 265].

Аналітична модель такого фінансування відображена системним підходом: державні трансфери компенсують соціальну невідповідність ряду послуг, місцевий бюджет підтримує інфраструктурні потреби, а власні надходження стимулюють фінансову самостійність. Проте дослідження свідчать, що змішана модель є найстабільнішою та найбільш адаптивною, оскільки дозволяє балансувати між забезпеченням соціальних функцій і сталим економічним функціонуванням КП.

Впровадження змішаного фінансування комунальних підприємств в сучасних умовах є критично важливим елементом забезпечення їхньої фінансової стійкості. Державні дотації компенсують соціальну складову, тоді як місцеві бюджети мають забезпечувати підтримку інфраструктури, а власні доходи підвищують ефективність такої діяльності. Застосування лише однієї з моделей без збалансованого поєднання веде до нестабільності фінансової моделі та погіршення якості муніципальних послуг.

У зв'язку з необхідністю комплексного моніторингу фінансового стану КП з метою своєчасного виявлен-

ня ризиків та підвищення їхньої спроможності, методичні підходи до такої оцінки набувають особливої актуальності.

Серед сучасних методик виділяють використання інтегрального підходу, який дозволяє поєднати кількісні та якісні показники для всебічного аналізу фінансової стійкості КП. Науковці пропонують реалізувати це через побудову моделі інтегрального індексу фінансового стану, що об'єднує показники ліквідності, рентабельності, платоспроможності та кредитоспроможності через багатовимірний статистичний аналіз (ОССП, метод головних компонент), з подальшим ранжуванням підприємств у галузі [4].

Основними етапами такого підходу є:

1. Відбір індикаторів: встановлення порогу значень для кожного фінансового показника (попередньо визначених відповідно до галузі та нормативів НБУ/Мінфіну).

2. Нормалізація: приведення індикаторів до зіставного вигляду (наприклад, з оцінка або відсоткова шкала).

3. Статистичний аналіз: застосування факторного аналізу або методу головних компонент для зменшення розмірності та визначення ваг індикаторів.

4. Формування інтегрального індексу: консолідація зважених значень показників у єдиний інтегральний оцінювальний інструмент.

5. Рейтинг і класифікація: розподіл КП за рівнем фінансової стійкості (наприклад, "стабільне", "ризикове", "критичне").

Застосування цього методу дозволяє не тільки діагностувати поточну фінансову ситуацію, але і прогнозувати її зміну при варіації зовнішнього фінансового впливу, такі як, бюджетні трансфери, зміну тарифної політики тощо.

Інтегральний метод оцінки фінансового стану КП забезпечує цілісне бачення фінансової спроможності, дозволяє ідентифікувати слабкі місця на ранній стадії та обґрунтовано приймати коригувальні рішення. Його застосування, в умовах мінливої економічної реальності та обмеженого доступу до ресурсів, є критично важливим для підтримки фінансової безпеки й сталого розвитку комунальних структур.

У зв'язку зі спадом місцевих бюджетних надходжень та збільшенням соціальних потреб, актуальним стає детальний аналіз динаміки доходів і витрат комунальних підприємств (КП) як ключового аспекту їхнього фінансового забезпечення.

За даними Харківської обласної ради за 2022 рік, загальні доходи КП територіальних громад склали 476 147,3 тис. грн, з яких 48 % це доходи від статутної діяльності, 45 % — бюджетна підтримка, і 7 % — інші надходження: оренда, відсотки, гранти. Це підтверджує двохкомпонентну структуру доходів: власні ресурси плюс зовнішнє фінансування.

У тому ж році сукупні витрати становили 461,37 млн грн, де найбільшу частку займали виробнича собівартість яка склала орієнтовно 75 % та адміністративні витрати — 25 % [5]. В результаті чистий прибуток обласних КП досяг 14,78 млн грн, з яких лівову частку сформувала фінансова активність аптечних господарств.

Таблиця 1. Основні джерела фінансування комунальних підприємств, їх характеристики, переваги та ризики

Джерело фінансування	Характеристика	Переваги	Ризики та обмеження
Місцеві бюджети	Кошти, які виділяються рішеннями органів місцевого самоврядування для забезпечення діяльності КП, у т.ч. для капітальних і поточних потреб	- Відносна стабільність - Прив'язка до реальних потреб громади - Гнучкість у розподілі коштів	Залежність від загального стану місцевих фінансів - Ризик політичного впливу
Державні субвенції	Цільові кошти з держбюджету на реалізацію конкретних програм (наприклад, соціальні, енергетичні, медичні тощо)	Доступ до значних ресурсів - Можливість реалізації масштабних проєктів	Жорстка цільова прив'язка - Залежність від політики центру - Несвочасність надходжень
Власні доходи підприємства	Доходи від комерційної діяльності: плата за послуги, оренда, підряди, побічна діяльність	Показник фінансової автономії - Мотивує до ефективності - Гнучкість використання	Обмежена платоспроможність споживачів - Регулювання тарифів - Конкуренція з приватними структурами

Джерело: сформовано на основі [2, 3].

Аналіз динаміки 2019-2022 років в БАСКР регіонів показує, що частка бюджетної підтримки стабільно перевищує 40 %, що свідчить про недостатню комерційну спроможність. Збиткові КП отримують до 95 % фінансування саме через дотації, значно поступаючись за обсягом власних надходжень. Хоча формально КП демонструють позитивну динаміку доходів, їх залежність від бюджетної підтримки залишається критичною. Власні доходи формують лише третину бюджетної потреби, тоді як інші надходження відіграють мінімальну роль. За умови подальшого стиснення місцевого фінансування, з огляду на стагнацію бюджетних доходів у 2024 році, КП стають вразливими до зовнішніх шоків, що ставить під загрозу сталий розвиток і якість надання послуг.

У сучасних умовах фінансової децентралізації та обмежених ресурсів територіальних громад питання диверсифікації джерел фінансування комунальних

підприємств (КП) набуває стратегічного значення для їхньої фінансової стійкості та ефективного функціонування.

Основними джерелами фінансування КП є:

1. місцеві бюджети, що забезпечують базову підтримку діяльності підприємств через поточні видатки, капітальні трансфери або оплату делегованих послуг;

2. державні субвенції, що надходять з центрального бюджету для реалізації цільових програм (наприклад, підтримка тепlopостачання, енергоефективність, охорона здоров'я);

3. власні доходи, отримані від комерційної діяльності підприємства — оплати послуг, оренди, тендерної участі, тощо.

В Таблиці 1 ми провели порівняльний аналіз основних джерел надходжень до місцевих бюджетів, переваги та обмеження кожного джерела.

Структура джерел фінансування комунальних підприємств України у 2019–2023 роках, % від загального обсягу

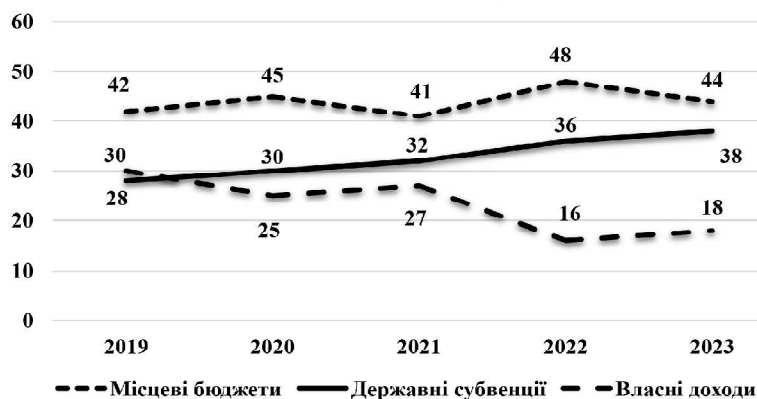

Рис. 1. Структура джерел фінансування комунальних підприємств

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [5].

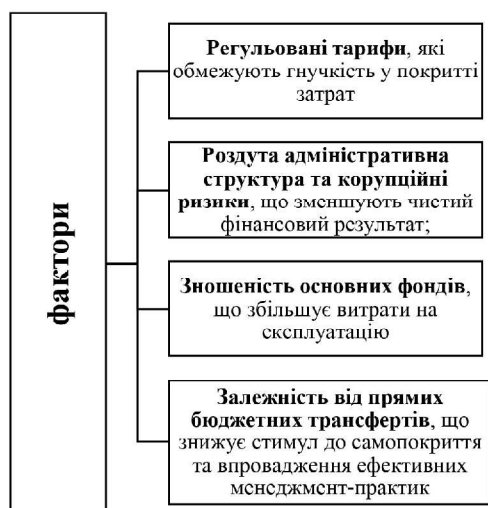

Рис. 2. Фактори впливу на прибутковість комунальних підприємств

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [6, 7].

Тривала залежність від бюджетних джерел (державних і місцевих) є індикатором вразливості комунального сектору. Оптимізація структури надходжень через розвиток ринкових сегментів діяльності має стати пріоритетом. Водночас повне відмовлення від бюджетної підтримки для соціально значущих КП є економічно необґрунтованим і загрожує занепадом базових послуг.

Кожне з цих джерел відіграє специфічну роль у формуванні фінансової бази КП та має свої інституційні й економічні особливості. У практичній площині співвідношення між ними визначає рівень автономії підприємства, його здатність до стратегічного планування, а також вразливість до зовнішніх ризиків, таких як затримки бюджетного фінансування, інфляційне знецінення тарифних доходів чи зміна пріоритетів державної політики.

Для оцінки реальної структури джерел фінансування доцільним є аналіз їх питомої ваги у загальному обсязі надходжень КП за останні роки. На (Рис. 1) представлено динаміку розподілу фінансових джерел комунальних підприємств в Україні у 2019—2023 рр., що дозволяє простежити загальні тенденції та зміну акцентів у ресурсному забезпеченні:

Аналіз наведених даних свідчить про зростання залежності комунальних підприємств від бюджетних джерел фінансування, зокрема державних субвенцій. Частка власних доходів у структурі надходжень демонструє стійку тенденцію до скорочення, що є індикатором ослаблення фінансової самостійності КП. Така динаміка підкреслює необхідність посилення інструментів економічної мотивації підприємств до самофінансування та підвищення ефективності їхньої діяльності.

Згідно з дослідженням, у структурі фінансування КП найбільш стійкими є надходження з місцевих бюджетів, які формуються на основі рішень органів місцевого самоврядування й не залежать безпосередньо від державної політики. Проте, через обмеженість ресурсів громад, питома вага державних трансфертів залишається критично важливою, особливо для підприємств соціального спрямування, наприклад, лікарні і тепломережі [6].

Власні доходи виступають показником фінансової автономії КП, однак на практиці значна частина підприємств залишається залежною від бюджетних джерел. Це обумовлено низькою платоспроможністю населення, адміністративно регульованими тарифами та високим зношенням основних фондів. Як наслідок, у середньому до 60 % фінансових ресурсів КП мають публічне походження, що ставить під сумнів довгострокову незалежність таких підприємств.

Ефективна модель фінансування КП повинна спиратися на оптимальне поєднання власних доходів, місцевої бюджетної підтримки та державних трансфертів. Переважання будь-якого одного джерела без належного балансу підвищує фінансові ризики й знижує спроможність підприємства до адаптації в умовах економічної нестабільності.

У період структурних змін та підвищення вимог до ефективності муніципального сектору теми оцінки фінансових результатів комунальних підприємств (КП) набувають стратегічного значення. Прибутковість або збитковість КП відображає їхню здатність покривати поточні та капітальні витрати, що безпосередньо впливає на стійкість та якість надання послуг.

Згідно з аналізом Центру економічних стратегій (CES), комунальні підприємства демонструють надзвичайно низькі показники рентабельності: середнє значення ROA (рентабельність активів) склало 0,03 %, а ROE (рентабельність власного капіталу) орієнтовно 0,05 %; у стратегічно важливих галузях, таких як, водопостачання, теплоенергетика, транспорт, ROE навіть негативне, коливаючись від -1 % до -5 % на трирічному горизонті, а це свідчить про системну нерентабельність у цих сегментах. Крім того, частина КП отримує переважно бюджетне фінансування складала майже 68 % за рахунок публічних коштів у 2019 р., що знижує їхню мотивацію до оптимізації витрат та покращення доходної основи [7]. На (Рис. 2) показані основні фактори, що впливають на прибутковість комунальних підприємств.

Прибутковість КП є критично низькою або негативною, що вказує на системне невідповідність доходної та витратної частини їх діяльності. Це підтверджує потребу реалізації реформ через регулювання тарифної політики, оновлення інфраструктури, оптимізацію внутрішньої структури управління та підвищення прозорості фінансової діяльності. Без таких заходів підприємства залишаються в зоні фінансового ризику, що негативно позначається на якості муніципальних послуг.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням і надзвичайним економічним шоком, дослідження впливу військового стану на фінансову стійкість комунальних підприємств (КП) набуває нагальної практичної потреби.

Огляд показує, що з 2022 року суттєво погіршилися ключові макроекономічні індикатори: збільшився дефіцит бюджету, відбулася девальвація гривні, зросли обсяги військових витрат і державного боргу, що в сукупності призвело до зниження рівня фінансової безпеки держави на 63,9 % [8]. Для комунальних підприємств це означає насамперед затримки державних трансфертів, які формують дефіцитне фінансування як капітальних, так і поточних витрат, що негативно впливає на ліквідність та загальну платоспроможність. Одночас-

но відбувається зростання цін на енергоносії та витрат на відновлення інфраструктури внаслідок валютних коливань і фізичних руйнувань, що призводить до перевищення витрат над фактичними доходами. Фінансово-економічна невизначеність додатково ускладнює ситуацію, знижуючи інвестиційну активність приватного сектору та міжнародних донорів і, відповідно, обмежуючи доступ комунальних підприємств до позабюджетних джерел фінансування.

Ці фактори ускладнюють забезпечення функціональних потреб КП, викликають надмірне навантаження на місцеві бюджети та змушують підприємства шукати альтернативні джерела фінансування (кредити, гранти, донорські програми), що підвищує операційні ризики та збільшує фінансові витрати.

В умовах військового стану й макроекономічної кризи КП в Україні опинилися у кризовій фінансовій ситуації: дефіцит ліквідності, зростання витрат і зависока залежність від зовнішнього бюджетного фінансування. Це потребує запровадження механізмів кризового фінансового менеджменту, диверсифікації джерел доходів та створення систем оперативної підтримки з боку держави і міжнародних партнерів.

У сучасних умовах фінансових обмежень та підвищеного тиску на місцеві бюджети, недостатність бюджетного фінансування комунальних підприємств (КП) виступає ключовим викликом для їхнього сталого розвитку та забезпечення базових послуг.

За даними більшість КП житлово-комунального сектору мають свої доходи значно меншими за потреби, адже стан поточної діяльності й розвитку системно перевищує обсяги фінансування, що надходить з державного та місцевих бюджетів [9]. Зокрема, місцева влада змушена планувати дотації на балансування доходів і витрат, що означає системну неповноцінність у покритті операційних витрат КП.

Цей дефіцит бюджетного забезпечення призводить до кількох негативних наслідків:

1. Гальмування інвестиційної діяльності. КП не мають достатнього фінансування для капітальних вкладень, що веде до погіршення стану інфраструктури, збільшення аварійності й зменшення якості послуг.
2. Переклад фінансового тягаря на місцеві бюджети. Часто дотації рівномірно не розподіляються, спричиняючи дефіцити на інших потребах громади.
3. Стимул до неефективності. Надмірна залежність КП від бюджетних субвенцій знижує мотивацію до оптимізації внутрішніх процесів, тарифної політики і підвищення прозорості.

Недостатність бюджетного фінансування комунальних підприємств створює глибоку диспропорцію між їхніми потребами й ресурсами, що блокує модернізацію інфраструктури та знижує ефективність надання послуг. Для подолання цих проблем необхідно запровадити механізми цільового, прозорого та ефективного фінансування, що має включати чіткі критерії дотацій, стимулювання КП до підвищення внутрішньої ефективності та використання альтернативних джерел ресурсів.

У світлі значного зносу основних фондів комунальних підприємств, питання оновлення інфраструктури набуває особливої актуальності. Застаріла інфраструктура призводить до зростання експлуатаційних витрат,

аварійності та зменшення якості послуг, що несумісно з вимогами сталої муніципальної політики.

Європейський інвестиційний банк у межах "Міської інфраструктурної програми України" інвестував понад €400 млн у модернізацію енерго-, водо- та каналізаційних систем, визнаючи значні капітальні потреби галузі і потенціал підвищення ефективності через інфраструктурне оновлення. Без таких капіталовкладень КП не в змозі забезпечити довготривалу експлуатацію мереж, їх енергоефективність та екологічну безпечність.

Висока амортизація основних засобів прив'язує значні фінансові ресурси до поточних витрат і серйозно обмежує спроможність КП інвестувати у розвиток. Універсальним рішенням є залучення міжнародної технічної та фінансової підтримки, розвиток публічно-приватного партнерства й оптимізація тарифної політики з урахуванням амортизації та капітальних витрат.

У контексті обмеженого фінансування комунальних підприємств, корупційні ризики й відсутність прозорості стають серйозним джерелом неефективного використання ресурсів. Недостатній контроль відкриває можливість для непрозорих тендерів, неефективного призначення суб'єктів та виведення бюджетних коштів через КП.

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) виділило найпоширеніші ризики, серед яких: призначення "підконтрольних" директорів без конкурсів, штучне збільшення статутного фонду для виведення бюджетних коштів, та приховування даних про діяльність КП. Такі практики підривають довіру до інституцій, знижують ефективність фінансування та стимулюють зростання непередбачених витрат.

Корупційні схеми значно підвищують фінансові ризики для КП та громади загалом. Важливо впровадити стандартизовані процедури закупівель, забезпечити відкритість фінансової звітності та формувати незалежні наглядові ради. Лише комплексна антикорупційна політика може забезпечити прозорий розподіл коштів і підвищити довіру до КП як соціально-економічних інститутів.

На фоні зростаючих тарифів, інфляційного тиску та економічної невизначеності, низька платоспроможність населення стає суттєвою перешкодою для ефективного фінансування комунальних підприємств (КП). Вона прямо обмежує доходність КП та здатність забезпечувати сталу діяльність.

Соціально-економічний аналіз показує, що витрати домогосподарств на комунальні послуги складають значну частку їх бюджету, тоді як середній рівень доходів населення не забезпечує покриття цих витрат у повному обсязі. Низька платоспроможність і формально регульована вартість послуг створюють ситуацію, коли частина наданих послуг залишається неоплаченою, що призводить до зростання дебіторської заборгованості КП та поглиблення їх фінансового дефіциту [10].

До ключових негативних наслідків належить зростання боргового навантаження, коли значна частина коштів комунальних підприємств спрямовується не на інвестиції чи оновлення, а на покриття накопиченої заборгованості. Це супроводжується зниженням рівня інвестицій, оскільки економічна невизначеність та нестабільність виручки унеможливають впровад-

ження дієвої тарифної політики й реалізацію інноваційних проєктів. Як наслідок, виникає нестабільність у наданні послуг: підприємства змушені скорочувати обсяги обслуговування або підвищувати тарифи, що, у свою чергу, ще більше погіршує платоспроможність населення.

Низька платоспроможність населення створює хронічний фінансовий дисбаланс для КП, що призводить до зменшення якості послуг та зупинки інфраструктурних проєктів. Для пом'якшення цієї проблеми необхідно впровадити соціальні тарифні регулятори, спрямовані на визначення справедливого обґрунтування вартості та забезпечення прозорості, а також системи адресної підтримки малозабезпечених категорій населення.

Реформування системи фінансового забезпечення комунальних підприємств (КП) є нагальною потребою в умовах економічної нестабільності, військового стану та обмеженості ресурсів місцевих громад. У цьому контексті першочергового значення набуває оптимізація бюджетного фінансування. Йдеться про відмову від пасивної дотаційної моделі на користь програмно-цільового підходу, який передбачає надання коштів за конкретними результатами діяльності, з урахуванням соціального навантаження підприємств, обсягів наданих послуг та досягнутих фінансових показників. Така система сприятиме ефективнішому розподілу бюджетних ресурсів та усуненню нераціонального дублювання функцій на різних рівнях управління.

Водночас лише бюджетного ресурсу недостатньо для забезпечення стійкої діяльності КП, тому стратегічним напрямом є стимулювання самофінансування. Це включає розвиток власної дохідної бази через розширення переліку платних послуг, ефективне використання комунального майна, участь у тендерах, реалізацію господарських ініціатив. Важливо також створити умови для залучення інвестицій, зокрема через надання податкових пільг, муніципальних гарантій та участь у проєктах державно-приватного партнерства. Таким чином, зростання фінансової самостійності підприємств зменшить їхню залежність від дотацій і дозволить акумулювати ресурси на розвиток.

Подальше удосконалення потребує реформування системи тарифоутворення. Діючі тарифи часто не відповідають економічно обґрунтованим витратам, що призводить до хронічної збитковості КП. Тарифна політика має бути прогнозованою, прозорою та базуватись на повному покритті собівартості, включаючи амортизаційні відрахування та інвестиційні потреби. При цьому соціально вразливі верстви населення повинні бути захищені механізмами адресної компенсації, зокрема через ефективно адміністровану систему субсидій. Баланс між економічною доцільністю та соціальною справедливістю є необхідною умовою фінансової стійкості підприємств.

Нарешті, ключовим чинником підвищення довіри до системи фінансування КП є впровадження механізмів публічного контролю та прозорості. Відкритість інформації про діяльність, фінансові результати та використання коштів, участь громадськості у наглядових радах, обов'язковість зовнішнього аудиту — усе це сприятиме зменшенню корупційних ризиків та формуванню ефек-

тивного громадського нагляду. Застосування цифрових інструментів прозорого управління, таких як відкриті бюджети або онлайн-звітуння, може істотно покращити підзвітність КП перед громадами. Сукупна реалізація цих напрямів створить передумови для формування стійкої та ефективної системи фінансового забезпечення комунального сектору в Україні.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У результаті проведеного дослідження встановлено, що фінансове забезпечення комунальних підприємств в Україні залишається критично вразливим до зовнішніх економічних та політичних чинників. Структура фінансування характеризується домінуванням бюджетної підтримки за умов низької частки власних доходів, що формує стійку залежність КП від трансфертів. Виявлено ключові проблеми: недостатність бюджетного фінансування, зношеність інфраструктури, обмежена платоспроможність населення, а також корупційні ризики й відсутність прозорих механізмів контролю. Обґрунтовано необхідність переходу до змішаної моделі фінансування, реформування тарифної політики та запровадження системи публічної підзвітності. Запропоновані напрями удосконалення спрямовані на підвищення фінансової стійкості та ефективності функціонування КП в умовах кризового середовища. Перспективними напрямами подальших досліджень є розробка моделей адаптивного фінансового управління для комунального сектору та оцінка ефективності впровадження інструментів самофінансування на рівні місцевих громад.

Література:

1. Москаленко А. О., Юридичні особи публічного права: змістово-понятійна характеристика. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2021. № 51. С. 56—59. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.51.11>
2. Лебідь Н. Г., Балан О. С. Теоретичні засади управління розвитком комунальних підприємств. Economic Journal of Odessa Polytechnic University. 2019. № 4 (10), С. 97. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3835700>
3. Кужелєв М. О. Дискусійні аспекти фінансування комунальних підприємств в Україні. European scientific journal of Economic and Financial innovation, 2023. № 1 (11), с. 258—266. DOI: <http://doi.org/10.32750/2023-0122> URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/a0d8379f-68a3-4064-affb-b2804b5bc6f2/download>
4. Андренко, О. А., Мордовцев, О. С., Мордовцев, С. М. Інтегральна оцінка фінансового стану та кредитоспроможності комунальних підприємств України. Бізнес Інформ. 2020. № 6, с. 116—122. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-6-116-122>
5. Харківська обласна рада. Аналітична довідка за результатами фінансово-господарської діяльності комунальних підприємств за 2022 рік. 2023. С. 4—5. Kharkiv Oblast Council. URL: <https://oblrada-kharkiv.gov.ua/wp-content/uploads/2023/10/finansovazvitnist-subyektiv-gospodaryuvannya-analitychnadovidka-za-2022-rik.pdf>

6. Мельник А. Ф., Боярко, І. Ф. Фінансове забезпечення розвитку комунальних підприємств в умовах децентралізації. Фінанси України. 2021 № 4. С. 85—99. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2021.04.085>

7. Центр економічних стратегій (CES). (6/д). Як подолати неефективність комунальних підприємств?. CES. URL: <https://ces.org.ua/municipal-enterprise-ownership-presentation/>

8. Zhuravka, F., Chorna, S., Petrushenko, Y., et al. Financial security of Ukraine under martial law: Impact of macroeconomic determinants. Public and Municipal Finance. 2024. 13 (2), С. 1—13. DOI: [https://doi.org/10.21511/pmf.13\(2\).2024.01](https://doi.org/10.21511/pmf.13(2).2024.01)

9. Козинець, Г., Попова, С. П. Удосконалення фінансування підприємств комунальної форми власності. Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету. 2010. № 10 (II), С. 131—136. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/59e307f2-e2ce-43ee-a405-4379e773aea2/content>

10. Фселіванова, Н. М., Левінська, К. О. Аналіз стану та напрями розвитку галузі житлово-комунального господарства України. Economy of Ukraine. 2019. № 4, с. 130—142. URL: <https://economics.net.ua/ejopu/2019/No4/129.pdf>

References:

1. Moskalenko, A.O. (2021), "Legal entities of public law: content and conceptual characteristics", *Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurysprudentsiia*, vol. 51, pp. 56—59. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.51.11>

2. Lebid', N.H. and Balan, O.S. (2019), "Theoretical principles of managing the development of municipal enterprises", *Economic Journal of Odessa Polytechnic University*, vol. 4 (10), pp. 97. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3835700>

3. Kuzheliev, M.O. (2023), "Discussion aspects of financing municipal enterprises in Ukraine", *European scientific journal of Economic and Financial innovation*, vol. 1 (11), pp. 258—266, available at: <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/a0d8379f-68a3-4064-afffb2804b5bc6f2/download> (Accessed 15 July 2025). DOI: <http://doi.org/10.32750/2023-0122>

4. Andrenko, O.A. Mordovtsev, O.S. and Mordovtsev, S.M. (2020), "Integrated assessment of the financial condition and creditworthiness of municipal enterprises in Ukraine", *Biznes Inform*, vol. 6, pp. 116—122. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-6-116-122>

5. Kharkiv Oblast Council (2023), "Analytical report on the results of financial and economic activities of municipal enterprises for 2022", available at: <https://oblrada-kharkiv.gov.ua/wp-content/uploads/2023/10/finansova-zvitnist-subyektiv-gospodaryuvannya-analitychna-dovidka-za-2022-rik.pdf> (Accessed 15 July 2025).

6. Mel'nyk, A.F. and Boiarko, I.F. (2021), "Financial support for the development of municipal enterprises in the context of decentralization", *Finansy Ukrainy*, vol. 4, pp. 85—99. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr-2021.04.085>

7. CES (2025), "How to overcome the inefficiency of municipal enterprises?", available at: <https://ces.org.ua/>

municipal-enterprise-ownership-presentation/ (Accessed 15 July 2025).

8. Zhuravka, F. Chorna, S. and Petrushenko, Y. (2024), "Financial security of Ukraine under martial law: Impact of macroeconomic determinants", *Public and Municipal Finance*, vol. 13 (2), pp. 1—13. DOI: [https://doi.org/10.21511/pmf.13\(2\).2024.01](https://doi.org/10.21511/pmf.13(2).2024.01)

9. Kozynets', H. and Popova, S.P. (2010), "Improving the financing of enterprises of the municipal form of ownership", *Naukovi zapysky Kirovohrads'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu*, vol. 10 (II), pp. 131—136, available at: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/59e307f2-e2ce-43ee-a405-4379e773aea2/content> (Accessed 15 July 2025).

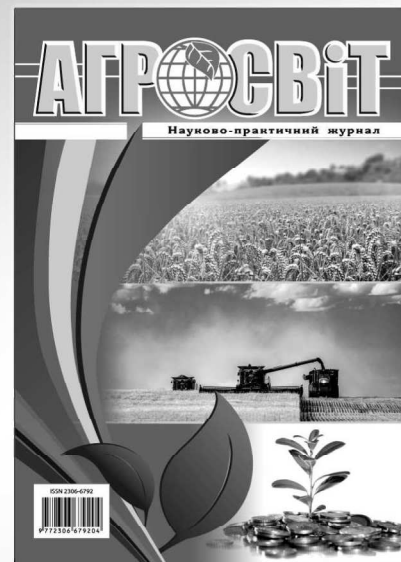
10. Fselivanova, N.M. and Levins'ka, K.O. (2019), "Analysis of the state and development directions of the housing and communal services industry in Ukraine", *Ukrainy. Economy of Ukraine*, vol. 4, pp. 130—142, available at: <https://economics.net.ua/ejopu/2019/No4/129.pdf> (Accessed 15 July 2025).

Стаття надійшла до редакції 16.07.2025 р.

АГРОСВІТ

<https://nauka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

**Журнал включено до переліку
наукових фахових видань України
з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)**

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292